

Кондратенко Лариса Олександрівна,

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник,
 провідний науковий співробітник лабораторії
 психодіагностики та науково-психологічної інформації
 Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Те, що кожне нове покоління відрізняється від попереднього відомо дуже давно. Протистояння батьків і дітей не тільки стало предметом численних наукових розвідок, але й сюжетом багатьох літературних творів. Відмінності між поколіннями, які раніше найбільш виразно виявлялись в соціальній сфері (молодь завжди відкидала нав'язуване їм старшими бачення сенсу життя) хоча зачіпали практично всі сфери як онтогенезу, так і філогенезу як окремишньої людини, так і людства в цілому. Однак, зміни в психічній сфері проходили набагато повільніше ніж в соціальній, а тому були мало помітними. Так розвиток когнітивних здібностей, який залежить від вимог оточуючого середовища відрізнявся не тільки в різних поколіннях, але й у різних народів та навіть верств населення. Дитина, яка зростала в умовах невеличкого поселення в екваторіальній Африці уміла і знала багато такого, що було невідоме жителю Лондона і навпаки. Саме тому такими помилконебезпечними були перші тести IQ, які не враховували впливу природного та соціального оточення в якому зростає (зростала) людина, яка піддавалась тестуванню. Їх орієнтація на певну соціальну верству якоїсь однієї країни призводила до того, що у генія, який зростає у інших умовах, не було жодного шансу виявити свою обдарованість.

Психологи врахували свою помилку і тепер основні інтелектуальні тестові методики є так звані «культурно незалежними», тобто на їх результати не повинні впливати культурні та соціальні розбіжності між тестованими. Саме нові підходи до складання тестів виявили, що більшість рівні когнітивних зді-

бностей дітей постійно змінюються, а тому й таблиці до методик доводиться переробляти.

Діти зростають в тому світі, який їх оточує і насамперед активно розвивають ті здібності, які необхідні для успішної екзистенції в ньому. Так було завжди, так є і тепер. Однак, разом з появою новітніх інформаційних технологій, світ для дитини став двоїтись — на фізичний та віртуальний. Вірніше вона стала існувати у змішаному віртуально-фізичному середовищі, яке однаково сильно впливають на неї. Той світ у якому вона перебуває більше часу стає для неї більш важливим, а відтак вона починає підлаштовувати свої здатності до його вимог. Буквально повторюється те, про що ще більше двох тисячоліть тому говорив Ісус Христос: «Бо де скорб твій,— там буде й серце твоє» [Мф 6:21]. Той світ який стає реальним скорбом для дитини, притягає її своїми принадами, той і привласнює її серце, формує під свої реалії. Звичайно майже повністю підпорядкувати собі розвиток дитини сучасним інформаційним технологіям ще не вдається. Навіть у адиктив образ «Я» та образ реального світу лише спотворюються, але не руйнуються повністю. Одночасно навіть ті діти, які не є комп'ютерно залежними підпадають під певний вплив віртуальної реальності, а їх соціальний та когнітивний розвиток зазнає відчутних змін.

Сучасна школа втратила монополію на пояснення світу. Сучасні діти схильні більше довіряти Вікіпедії, аніж педагогу. Ця заміна далеко не рівнозначна, адже навіть найгірша школа дає знання про світ, тобто систему, модель світу, розкриває закономірності його побудови. Натомість Інтернет дає лише відомості, які, по суті є квазізнаннями. Вони не систематизовані і не представлені в моделі. Створюють видимість розуміння світу. Звичайно є спеціальні навчальні сайти, які спрямовані на формування знань. Але і тут є проблема. Знання — здобуваються, щоб їх інтериоризувати (зробити власними) треба прикласти інтелектуальні, а для отримання частини знань і фізичні зусилля. Квазізнання — отримуються в готовому вигляді. Тому, якщо отримані знання практично самі по собі переростають в компетентності, по суті вони частково і є компетентностями, які потім кристалізуючись стають навичками.

Квазізнання (механічно отримані відомості) самі по собі в компетентності не переходять, оскільки існують відірвано а не інте-

гровано в модель світу, тому й постала проблема компетентнісного підходу, коли потрібно сформулювати властивості трансформувати відомості в систему здатну до функціонування.

Соціальні проблеми, викликані залученням до віртуальних світів менш пов'язані із суто навчальними питаннями, але безпосередньо взаємодіють із життям дитини у школі. Сучасна дитина може бути просто не готовою до роботи в колективі оскільки перебування в анонімних соціальних мережах створює досить віддалене від реальності «віртуальне Я». Заглиблена в нетрі мережевих ігор дитина може просто не розуміти, що її дії є безповоротні та жорстокі. В Інтернеті герої безсмертні, або майже безсмертні. Жертви не боляче. Смерті не існує. Біль це омана. Закони, правила, норми — все це вигадки дорослих. Я хочу — отже маю право. Можливо саме це є однією з причин поширення явищ моббінгу і булінгу.

Впливає надмірне занурення у кіберпростір і на когнітивний розвиток дитини. Зокрема дослідженнями, які проводились у різних країнах фіксується, що у так званих «цифрових дітей» порівняно з дітьми до комп'ютерної ери менший об'єм слухової пам'яті, натомість більший об'єм зорової пам'яті, погані графічні здібності, гірша увага, кліпове мислення, серфінг замість логічного аналізу, багатозадачність. Вони важко сприймають об'ємні тексти, замінюють вирішення задачі перебором варіантів, намагаються не так зрозуміти проблему, як знайти в Інтернеті відповідь на поставлене питання.

Звичайно, далеко не з усіма названими проблемами зустрічається кожен учитель у роботі з дітьми. До того ж з розвитком нових технологій зникатимуть одні феномени, натомість з'являтимуться інші. Тому школі потрібно стати мобільнішою, готовою весь час перебудовуватись і трансформуватись. ■

Саух Петро Юрійович,

*доктор філософських наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
академік-секретар відділення
вищої освіти НАПН України*

ХАРАКТЕРНІ РИСИ НОВОГО «Z»-ПОКОЛІННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З НИМ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Нова українська школа потребує масштабних змін у змісті освіти, педагогічних технологій, оновленні розуміння результатів освіти. Її алгоритм зосереджений на впровадженні нових стандартів навчання, інноваційності освітнього процесу та використанні новітнього наукового знання на засадах педагогіки партнерства, толерантності та залученні учнів до активної соціальної дії, особистісного самовдосконалення й навчання упродовж життя. Тобто, концептуальні засади Нової української школи вимагають задовольнити потреби українського суспільства у молодих креативних інноваторах, всебічно розвинених й відповідальних громадянах.

Звісно, реалізувати цей життєдайний проект без врахування особливостей системи «хто навчає? — кого навчає? — як навчає?» неможливо. Тим паче, що сьогодні в організації й здійсненні освітнього процесу задіяні три покоління, які мають різні ціннісні орієнтири, інтереси та можливості.

Покоління «X» (1960–1980 рр.) складає портрет середньостатистичного педагога в Україні. Це 40–60-річний педагогічний персонал гарних виконавців, які мають високу фундаментальну підготовку, відповідальність та дисциплінованість, але не люблять ризикувати, обережно сприймають зміни та новації.

Покоління «Y» (1981–2000 рр.) — «мілленіали». Це покоління експоненційних технологій. Відчуття стабільності для цього покоління не має такого значення як для «X»-покоління. Для «мілленіалів» властива здібність реагувати на зміни, ризикувати, створювати інновації. Вони одержимі славою, популярністю й бажанням